

440 éve a vallási türelem és lelkiismereti szabadság szolgálatában

Józsa István Lajos

440 éve a vallási türelem és lelkiismereti szabadság szolgálatában A történelem folyamán ritka volt a teljes vallásszabadság. A vallásos életnek, a törzsi vallásoktól kezdve egészen az ún. kultúrateremtő vallásokig, állandó kísérelése volt a belső feszültség, villongás, hatalmi harc. Az éppen uralkodó felekezetek legtöbbször türelmetlenül üldözték, elnyomták vagy igyekeztek tiltani a többi felekezet hitéletének gyakorlását. Elég csupán a nyugati kereszténységre gondolni, ezen belül pedig a reformációra és az ún. eretneküldözésekre. Ma már köztudott, hogy ha valaki a hivatalos vallási hittételektől eltérő nézeteket vallott, az eretneknek, vallási tévelygőnek számított. Az eretnekeket pedig mint a jámbor lelkek megmételtyezőit, megfertőzőit üldözni, irtani kellett. Így állította fel egykor a katolikus egyház az eretnekségek kiirtására az egyházi törvényszéket, az inkvizíciót. Ám karddal és pallossal örködni a hit, a lélek és a meggyőződés fölött: lehetetlenség, esztelenség! Igaza volt Márai Sándornak, amikor ezt írta: Ne akard esküvel, szöggel és kalapáccsal rögzíteni minden időkre azt, amin az éjszaka és a reggel is változtat valamit, szíved és értelmed is örökké csiszol, másít, alakít valamit, ma, holnap és örökké. (Füveskönyv). A reformációval kezdetét vette a nyugati kereszténység megújítása. Luther, Zwingli, Kálvin, Dávid Ferenc megteremtették a maguk hitelveit. Ám kivívni, elismertetni hitüket, egyházuk egyenjogúságát a katolikus egyházzal, nem volt könnyű feladat. 1555-ben az augsburgi vallásbéke az ágostai hitvallást tevőknek (vagyis az evangélikusoknak) szabad vallásgyakorlást biztosított. Az így megállapított vallásszabadság azonban nem jelentett általános szabadságjogot, hiszen csak a fejedelmekre vonatkozott. Az augsburgi vallásbéke követte tehát a középkorban rögzült elvet: cuius regio, eius religio, azaz: az uralkodó, a földesúr szabja meg, hogy alattvalói milyen vallást követhetnek. Tehát: akié az ország, a föld, azé a vallás! Ha az egyszerű paraszt, jobbágy vagy mesterember számára urának vallása vállalhatatlan volt, nem maradt más választása, mint a ius emigrationis, vagyis: az elvándorlás joga. Bár az augsburgi vallásbéke a vallásszabadsághoz vezető út első, jelentős állomása volt, nem jelentett áttörést az egyéni vallásszabadsághoz, mert csak az evangélikusoknak biztosított vallásszabadságot és a katolikusokkal egyenlő jogokat, de a reformátusoknak nem! Emellett a békét csak a felekezetek tartományokra való szétválasztásával érték el, nem pedig evangéliumi értelemben. A vallásszabadsághoz vezető út második jelentős állomása a nantes-i ediktum vagy türelmi rendelet, amelyet IV. (Bourbon) Henrik hirdetett ki a katolikus többségű Franciaországban 1598. április 13-án. Franciaországban égbekiáltó vallási ellentétek feszültek. Gondoljunk a legdrámaibbra: a Szent Bertalan-éji párizsi vérengzésre 1572. augusztus 22-23-án, amikor a katolikusok 2000 hugenottát öltek meg, akik Navarrai Henrik és Valois Margit házasságkötésére érkeztek. De több tízezer áldozata volt vidéken is a vallási ellentéteknek. Franciaország lakosságának 15%-a ekkor francia kálvinista, más néven hugenotta volt. IV. Henrik is kálvinista volt, de miután királlyá választották, hogy megnyerje a katolikus többséget, 1594-ben visszatért a katolikus vallásra. Tőle származik a közismertté vált mondás: Párizs megér egy misét. IV. Henrik a vallási ellentéteket egyedülálló módon kívánta megoldani. Véget vetett az un roi, une loi, un foi (egy király, egy törvény, egy hit) elvének, és türelmi rendeletével egyenlő jogokat igyekezett biztosítani a francia kálvinistáknak. De ezúttal sem sikerült végérvényesen feloldani a vallási ellentétekből fakadó gyűlöletet és feszültséget, ugyanis a reformált vallásúak számára kötelezővé tették a katolikus egyháznak fizetendő tizedet, ünnepeik megtartását és a házassági törvény betartását. A reformált vallásúak tarthattak ugyan istentiszteleteket a protestáns nemesek birtokain, ám Párizs és annak öt mérföldes környéke tiltott terület volt számukra. E rendelet pozitívuma az, hogy mindkét felekezet előtt megnyíltak a kórházak, az egyetemek és iskolák kapui, és bármilyen közhivatalt betölthettek protestánsok is. Az ediktumot történelmi mérföldkönek, az európai vallásmozgalmak határkövének is szokták nevezni. IV. Henrik belevágott abba a kísérletbe: Vajon lehet-e jó állampolgár az, akinek más a vallása, mint a királyé? A vallásszabadsághoz vezető harmadik és az előbbieket messze felülmúló türelmi rendelet az 1568-as tordai ediktum volt. 1568. január 6-a és 13-a között Erdélyben, János Zsigmond fejedelemsége idején Tordán tartották a vallási toleranciát a világon elsőként meghirdető országgyűlést: négy vallás egyenjogúságát bennünket, hiszen a korabeli Európában vallásháborúk dúltak, és máglyák lobbantak fel a másként gondolkodók és hívők elnémitására. Ugye milyen boldogító érzés arról beszélni, hogy tudtunk mi bátrak, első is lenni! Képesek voltunk olyan eredményeket és értékeket felmutatni, amelyek előtt fejet hajtott és ma is fejet hajt a világ. Volt időszak, amikor Erdély a békés egymás mellett élés földje volt. Ezt a szászok himnusza is igazolja. (Szabad fordításban: Erdélyország, türelemföld, / minden hitnek tábora! / Óvd meg hosszú századokon át / fiadnak

szabadságjogát, / s légy a tiszta szó hona! // Erdélyország, édes földünk, / drága jó szülőhazánk! /Áldott légy szépségedért, / s tájaidnak minden gyermekét / egyetértés fogja át.) De térjünk vissza az 1568 januárjában tartott országgyűlésre, és mondjuk ki büszkén, hogy őseink hithűsége, áldozata, bátor kiállása és kitartása nélkül aligha valósult volna meg a vallásszabadság és általa nem bontakozhatott volna ki az unitárius vallás és egyház. Annak a kornak a gyermekei nem csupán panaszkodtak, siránkoztak üldöztetésükért, hanem mindent meg is tettek annak megszüntetéséért. Egyháziak és világiak együttes összefogással léptek fel azért, hogy az erdélyi karok és rendek elfogadják és kihirdessék az unitárius vallás létjogosultságát Erdélyben. És sikerült! A vallásszabadság gondolatának törvénybe iktatása merész lépés volt a 16. század második felében. Egyedülálló történelmi esemény! A lelkiismereti szabadságot és vallásszabadságot kihirdető ediktum egyben egyházunk megalapítását is jelentette. Az unitárius vallás is recepta religio azaz bevett, államilag elismert vallás lett. Erdély titkos Názáretje lett az emberi türelemnek, jóságnak és szeretetnek! Ady Endre versének néhány sorát megidévezve: Mindig volt titkos, valamis / Názárethje az emberi Jónak, / Honnan elindult könnyesen, / Dagadón, szánva bús milliókat / És soha nem ölt meg iszap / Bátor, nagy vizű s tiszta folyókat. / (Hozsánna a bízó síróknak) 1568-ban Tordán fölfakadt a vallási türelem, a hit- és lelkiismereti szabadság forrása. Kimondatott egyszer s mindenkorra, hogy amikor a prédikátorok az evangéliumot hirdetik, ki-ki az ő értelme szerint tegye azt . Aztán kimondták azt is, hogy minden gyülekezet olyan prédikátort tarthasson, akinek a tanítása ő nékie tetszik . S végezetül: Sem a szuperintendensek, sem mások nem bántalmazhatják, nem fenyegethetik az prédikátorokat vagy másokat az religióért, mert a hit Isten ajándéka. A tordai országgyűlés tehát törvénybe iktatta az evangélium szabad értelmezésének és a prédikátor szabad megválasztásának elvét, és megtiltotta, hogy hitéért bárkit üldözzenek. A négy bevett vallás egyenrangúvá lett! Hogy mindez éppen Erdély földjén jöhetett létre, azt Dávid Ferencnek, az erdélyi lángelkű reformátornak és a felvilágosult, nyitott szellemű János Zsigmond fejedelemnek köszönhetjük. Mindkettőjüket találóan jellemzi a költő, Szentimrei Jenő: Törékeny testedben lakozott jó lélek, / Tudományok felé vonzott szenvedélyed, / Harcon, ha kell, bátor, ám türelmességed / Állítá nevednek a legszebb emléket. (János Zsigmond) Egyházalapító, első püspökünket pedig így jellemzi: Kolozsvár papja volt, / Szava tűz, lelke láng, / Igazság rabja volt, / S bajnoka egyaránt. // A szabad kutatás / Szent jogát hagyta ránk. / Szabadság papja volt, / Örökké égő láng. (Dávid Ferenc). Úgy érzem, büszkék lehetünk őseink szellemi nyitottságára, vallási toleranciájára. A korabeli Európában addig nem ismert vallási türelem, szellemi nyitottság és lelkiismereti szabadság alapjait raktuk le a világnak e talpalatnyi türelem földjén , Erdélyben. S hogy hangsúlyozottan érzékeltessem ezt, ismét a költőt hívom segítségül: Most a gyarló ember elvakult hevében / Egymás vérént ontja Krisztusa nevében. / Rettenetes korszak! Percnyi nyugta nincsen, / Fegyverek osztozó prédája az Isten. // Lám, egyik a másnak templomát megdúlja, / Papjait elűzi, gályára hurcolja, / Híveit üldözi, / Földjét konfiskálja, / Téríti, rémíti, hitében túrbálja. // Erdély kicsiny sziget a tomboló árban, / Utat mutat most a süppedő hínárban. / Példát ad az egész elvadult világnak: / Meghozza törvényét a hitszabadságnak. // Tordai gyűlésben kimondják a rendek: / Hitéért ezentúl bántódást nem szenved / Senki fi a köztünk. Kis Erdély országa / Testvér-vallásoknak lőn szabad hazája. (Szentimrei Jenő: Tordán kimondják a vallásszabadságot) Ugye, milyen boldogító érzés hallani mindezt a szépet és jót magunkról. Ám boldogságunk, egyenrangú félként való elfogadtatásunk nem tartott sokáig. János Zsigmond fejedelem 1571-ben meghalt. Dávid Ferencet elmozdították a fejedelmi udvarból. A nyomdát elvették tőlünk, és ismét üldözni, gáncsolni kezdtek. Dávid Ferencet bebörtönözték. Őseink hitvitákon védelmezték hitüket és egyházukat. Számunk egyre fogyott. Pedig egykor háromszázhuszonkét lelkészünk volt. Képzett papjaink, tudós tanáraink fáradhatatlanul küzdöttek megmaradásunkért. Enyedi György püspökünk felismerte azt az örök érvényű igazságot, hogy egyházunk az erdélyi történelem viharverései között csak úgy maradhat fenn, ha életelvévé teszi a minőség gondolatát. Nem a sokaságban rejlik az érték, és ez független az időtől. Tisztán látta és élte, hogy a minőség nagyobb hatalom, mint a mennyiség. Ezzel az Isten által nekünk adott hatalommal azonban meg kell tanulnunk helyesen élni. Ez a minőségszemponitű önértéktudat, amely az evangéliumból táplálkozott, és társult az egyetlen szilárd erővel, a tiszta erkölcsccsel lett erőforrásává egyházunknak a következő századok megpróbáltatásaiban. Számban fogyatkoztunk, anyagiakban szegényedtünk, üldöztek és megtiportak, elvitatták kereszténységünket, megfosztottak templomainktól és iskoláinktól, de lélekben megtörni, hitünkben elsorvasztani soha nem tudtak. (dr. Szabó Árpád) 1568. januárjában Tordán, azon a nevezetes, történelmi jelentőségű országgyűlésen fölfakasztották a hit- és lelkiismereti szabadság forrását, s az lassan csermellyé, patakká, majd folyóvá szélesedett. Sokszor volt úgy, hogy vallásunknak bűvópatakként sikerült csupán fennmaradnia, mert dogmák, felekezeti elfogultság,

gyanakvás, vallási sovinizmus és türelmetlenség állta útját, de mint a bűvópatak megtalálta a maga útját. A vallásszabadság eszméje hála egy Istenünknek bő vizű, tiszta folyóvá növekedett! Ne engedjük elsekélyesedni, eliszaposodni! Maradjon továbbra is éltető, felfrissítő, erőt adó vizünk! 1868. augusztus 29-e és 31-e között napjain egyházunk Tordán tartotta háromszázados zsinati ünnepélyét. Kriza János püspökünk így zárta zsinati beszédét: Atyámfiai! A 4. század unitárius népe se legyen kevésbé buzgó a tette, az áldozatra kész szeretetben, a gyakorlati vallásban, mint voltak ősei, a kiket midőn hitökért vádoltak volna, nagy püspökük Dávid Ferenc oly igaz evangéliomi szellemben oltalmazott... A kereszténységnek úgymond ellenségei nem ők, az egyetlenegy Istent a megfeszített Jézus nevében imádók, hanem a tudatlanság és vétek, ami ellen mindenkinek harcolni és oda kell törekedni, hogy a tudatlanságot váltsa fel a tudás, a bosszúságot győzze meg a békességes tűrés, a kevélységnek álljon ellene az alázatosság, a restséget űzze el a szorgalmatosság, a kegyetlenséget győzze le a szelídség, a tettetést az Istennek tetsző, őszinte és tiszta szívből származó vallásosság, mely örömét az egyedülvaló Istennek tetszésében találja. Ezek a keresztény vallás győzedelmes fegyverei. Ezekkel lépünk ki a nemes versenyre, minden nevű és nézetű keresztények; ezekkel folytassuk különösen mi, unitáriusok nemes missziókat tovább is, ezáltal igazoljuk létezésünk szükségességét. Négyszáznegyven éven át ezeket az értékeket tartottuk követendőnek. Soha nem tartoztunk azok közé, akik Isten ajándékát, a hitet mások szellemi, lelki és hitbéli leigázására használták, a másokon való uralkodás eszközévé alacsonyították. A hit mindig megmaradt számunkra Isten ajándékának, amellyel a magunk és felebarátaink boldogulását, lelki üdvösségét munkáltuk. Erre legyünk ma is büszkék, ezt törekedjünk folytatni, és ezt adjuk át feltétlenül utódainknak követendő eszményként, lelki örökségként. Józsa István Lajos Forrás: Unitárius Közlöny 2008. február

Ezen oldal származása innen:

Unitárius Portál:

<http://www.unitarius.net>

Oldal URL elérhetősége:

<http://www.unitarius.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=1000>